

بررسی مفهوم ارزشیابی نوآوری اجتماعی و ارائه چارچوب ارزیابی از طریق مرور ادبیات چندآوایی

■ علی اصغر سعدآبادی * +

عضو هیات علمی پژوهشکده مطالعات بنیادین علم و
فناوی دانشگاه شهید بهشتی

■ سعید رضانی^۱

دانشجوی دکتری مدیریت سیستم دانشگاه تهران

■ کیارش فرتاش^۲

عضو هیات علمی پژوهشکده مطالعات بنیادین علم و
فناوی دانشگاه شهید بهشتی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۲/۱۳ و تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱/۳۰

صفحات: ۲۵-۳۶

چکیده

نوآوری اجتماعی به‌عنوان راهی جدید برای پرداختن به نیازهای پیچیده اجتماعی مطرح است. علاقه به نوآوری اجتماعی تا حدی شدت گرفته‌است که آن را جذابیت جهانی نامیده‌اند. اندازه‌گیری نوآوری اجتماعی و تاثیرات آن، به‌عنوان یکی از جنبه‌های کلیدی برای پیشروی نوآوری اجتماعی در سطح منطقه‌ای و سازمانی برجسته و حائز اهمیت است. در واقع، اندازه‌گیری نوآوری اجتماعی یک اولویت برای سیاست‌گذاری است؛ زیرا اگر اندازه‌گیری و ارزیابی نگردد، توانایی دستیابی به آن وجود نخواهد داشت. محقق در این مقاله با مطرح کردن دو سوال به دنبال این است تا با استفاده از روش مرور چندآوایی ادبیات^۳ و الگوی^۵ مرحله‌ای مارکهام، به تعریف نوآوری اجتماعی و ارزیابی آن و ارائه چارچوب ارزیابی بپردازد. در این راستا، با بررسی ۱۴۸۰ پژوهش جمع‌آوری شده، ۱۱۲ پژوهش مورد بررسی عمیق قرار گرفته تا سوالات پژوهش پاسخ داده شود. در نهایت، پس از تعریف محقق از نوآوری اجتماعی، عناصر ارزیابی نوآوری اجتماعی در سه سطح اجتماعی، محیطی و مالی ارائه گردید. چارچوب ارزشیابی ارائه شده دارای ۳ بعد و ۱۶ مضمون و ۶۳ شاخص است که از بررسی ادبیات موضوعی و خبره سنجی توسط خبرگان مسلط به حوزه بدست آمده است که شاخص کاپای $k=0/721$ بدست آمده کیفیت آن را تایید می‌نماید.

واژگان کلیدی: نوآوری اجتماعی، ارزیابی نوآوری اجتماعی، مرور ادبیات چندآوایی.

* عهده دار مکاتبات

+ شماره نمابر: ۰۲۱-۴۴۴۹۷۶۸۹ و آدرس پست الکترونیکی: A_sadabadi@sbu.ac.ir

۱ شماره نمابر: ۰۲۱-۴۴۴۹۷۶۸۹ و آدرس پست الکترونیکی: Saeed.Ramezani@ut.ac.ir

۲ شماره نمابر: ۰۲۱-۴۴۴۹۷۶۸۹ و آدرس پست الکترونیکی: K_fartash@sbu.ac.ir

3 Multi-vocal literature

۱- مقدمه

اجتماعی» به عنوان ابزاری برای پرداختن به مشکلات مختلف، از فقر و بی‌خانمانی گرفته تا تخریب محیط زیست، نشان داده‌اند [۱۶]. در برابر رشد روزافزون چالش‌های اجتماعی، نوآوری‌های اجتماعی راه‌حل‌های منحصر به فردی را برای نیازهای اجتماعی برآورده نشده ایجاد می‌کنند [۲۲]. در بسیاری از جوامع، تغییر به سمت ارزش‌های جدید قابل شناسایی است. علاقه به نوآوری اجتماعی را می‌توان در زمینه تغییر اجتماعی به سمت ترویج و ارتقای پایداری و ارزش‌گذاری کیفیت زندگی که صرفاً وابسته به درآمد بدست آمده نیست، مورد تعبیر و تفسیر قرار داد [۸ و ۹].

اما معنای حقیقی این اصطلاح چیست؟ این اصطلاح به عنوان یک مفهوم نسبتاً جدید، فاقد معنای ثابت است. مزایای نوآوری اجتماعی در هر کجا که انجام شود، به جای افراد، به کل جامعه تعلق دارد؛ اگرچه در برخی از موارد، پروژه‌های نوآوری اجتماعی می‌توانند سود و بازده سرمایه‌گذاری نیز دربر داشته باشد [۱۷]. نوآوری‌های اجتماعی می‌تواند به صورت ایده‌های جدید^۵ (محصولات، خدمات و مدل‌ها)^۶ تعریف شود که به طور همزمان نیازهای اجتماعی^۷ (به‌طور موثرتری از جایگزین‌ها)^۸ را برآورده می‌کند و روابط اجتماعی جدید یا همکاری‌های جدید را ایجاد می‌کند. به عبارت دیگر، آنها نوآوری‌هایی است که نه تنها برای جامعه مفید است، بلکه باعث افزایش ظرفیت جامعه برای فعال بودن^۹ می‌شود [۲۰]. نوآوری اجتماعی صرفاً در سازمان‌های غیرانتفاعی و بخش‌های غیررسمی حادث نمی‌گردد، بلکه نوآوری اجتماعی در همه بخش‌ها قابلیت بروز دارد [۲]. نوآوری اجتماعی می‌تواند با ایجاد ظرفیت و توانمندسازی اجتماعی تاب‌آوری اجتماعی را ارتقا دهد و از این طریق باعث شکل‌دهی به انسجام جامعه به عنوان سیستم اجتماعی شود [۳].

۲-۲- ارزیابی نوآوری اجتماعی

ارزیابی را می‌توان به عنوان مرور نظام‌مند کیفیت برنامه‌ها، زیربرنامه‌ها و هر یک از عناصر یا اجزای آنها برای ایجاد دانش جدید، حمایت از تصمیم‌گیری، توسعه سازمانی در پاسخ به انتظارات ذینفعان و کمک به ارزش اجتماعی و سازمانی در نظر گرفت. ارزیابی از لحاظ نظری و عملی مبتنی بر دستاوردها، رویکردها و روش‌های شناخته‌شده از علوم اقتصادی، مدیریت، اجتماعی، سیاسی، اداره عمومی، حقوقی و غیره است. رویکردهای بین رشته‌ای و نظام‌مند باید نقش مهمی را در این حوزه ایفا

مفهوم نوآوری اجتماعی در حال حاضر توجه زیادی را به خود معطوف ساخته است و در زمینه بسیاری از چالش‌های پیش‌روی کشورها در نظر گرفته می‌شود. نوآوری اجتماعی ابزار مفید و کاملی برای برآورده ساختن این چالش‌ها است؛ زیرا نوآوری اجتماعی شامل شبکه‌های رسمی و غیررسمی است و دارای نقش‌های متعددی است که منابع زیادی را بسیج کرده و فرصت‌های جدیدی را ایجاد می‌کند [۹ و ۱۳]. ایده‌های توسعه اجتماعی، هنگامی به نوآوری‌های اجتماعی تبدیل می‌شود که موثرتر از مفاهیم دیگر باشد [۵]. بخشی از جذابیت نوآوری اجتماعی ناشی از این واقعیت است که می‌تواند به عنوان «چتری» برای حل و فصل چالش‌های اجتماعی به شیوه خلاقانه و مثبت باشد [۴].

اندازه‌گیری نوآوری اجتماعی^۴ یک اولویت برای سیاست‌گذاری است، زیرا اگر اندازه‌گیری و ارزیابی انجام نگردد، توانایی دستیابی به آن مهم وجود نخواهد داشت [۱۲]. حوزه کنترل و ارزیابی نوآوری‌های اجتماعی به سرعت در حال رشد است. این رشد به گستره وسیعی از پرسش‌ها در ارتباط با نوآوری اجتماعی، اثرات آن و بستری‌هایی که درون آن کار می‌کند و با آنها تعامل دارد وابسته است [۶].

فقدان یک مرور کلی در مورد الگوهای موجود نوآوری اجتماعی و دانش پیرامون ارزیابی آن، حاکی از وجود یک شکاف تحقیق و ایجاد چالش در انجام مطالعات بعدی است. از آنجاکه نوآوری‌های اجتماعی نقش مهمی در رشد اجتماعی دارد، دانستن تجربیات مشترک محققان و دست‌اندرکاران در مورد نوآوری اجتماعی با کسب دانش جمعی از دیدگاه‌های مختلف مهم است. برای پرداختن به شکاف موجود، تلاش شد تا ادبیات نوآوری و ارزشیابی به روشی منظم و به‌منظور ارزیابی شواهد در مورد آن، تجزیه و تحلیل شود.

هدف اصلی مطالعه حاضر شناسایی مواردی همچون "تعریف نوآوری اجتماعی، ارزیابی نوآوری اجتماعی و عناصر مهم تشکیل دهنده چارچوب ارزیابی" است.

۲- چارچوب نظری و پیشینه پژوهش

۲-۱- نوآوری اجتماعی

سیاست‌گذاران، نهادهای غیردولتی، موسسات خیریه و کارآفرینان در سرتاسر دنیا، توجه فزاینده‌ای نسبت به «نوآوری

7 Social needs

8 Alternatives

9 Society's capacity to act

4 Production (impact) of social innovation

5 New ideas

6 Products, services, and models

کند [۱۹].

موسسه نوآوری اجتماعی تپسی^{۱۶} در سال ۲۰۱۴ چارچوبی برای ارزیابی نوآوری اجتماعی در سطح کلان ارائه نمود که این چارچوب بین سه سطح مختلف توانمندسازها، فعالیت‌های کارآفرینی و خروجی‌ها تمایز قائل می‌شود. گرسی^{۱۷} در پژوهش خود بر راه‌حلهایی برای گروه‌های حاشیه‌نشین و تمرکز بر اثر نوآوری‌های اجتماعی بر این گروه‌ها دارد. طرح پژوهشی بین‌المللی سیمپکت^{۱۸} به جنبه‌های تاثیرگذاری بر اثر نوآوری‌های اجتماعی برای جامعه و اقتصاد و نیز توانایی آن برای "توانمندسازی گروه‌های آسیب‌پذیر در جامعه" پرداخته است. ایننویج^{۱۹} بر توانایی نوآوری‌های اجتماعی در حمایت از سال‌های زندگی سالم^{۲۰} متمرکز است و یک فرایند برای ارزیابی نوآوری اجتماعی بر اساس کارت امتیازی متوازن با تمرکز بر چهار معیار تاثیر اجتماعی و اقتصادی، پایداری، تحمل و پیاده‌سازی در کنار دو عنصر برای هر معیار معرفی نموده است.

۴- روش‌شناسی پژوهش

با توجه به نوظهور بودن موضوع نوآوری اجتماعی و علی‌الخصوص ارزشیابی آن، مقالات علمی مرتبط کمتری در دسترس بوده و ادبیات آن به نوعی کمیاب است. از این رو، در پژوهش حاضر، به جستجوی سایر ادبیات موجود پرداخت است که اغلب به آنها ادبیات چندآوایی گفته می‌شود. عمده مزیت ادبیات چندآوایی این است که شامل ادبیات خاکستری^{۲۱}، مانند وبلاگ‌های اینترنتی، مقالات وب و مقالات سفید^{۲۲} می‌گردد که در پایگاه‌های علمی ارائه نمی‌شود. علاوه بر این، به دلیل محدود بودن مقالات فنی موجود در جستجوی اولیه، استفاده از ادبیات خاکستری در اینجا ضرورت بیشتری داشته است [۳۶]. در نتیجه، روش تحقیق چندآوایی متناسب با هدف پژوهش حاضر برآورد گردید.

شکل شماره ۱ فرایند روش تحقیق چندآوایی این پژوهش است که بر اساس تحقیقات مارکهام و همکاران در سال ۲۰۱۶ و بر مبنای ۵ مرحله مختلف بنا شده است.

ارزیابی و سنجش در تشویق و تقویت راه‌حل‌های نوآورانه اجتماعی برای چالش‌های جامعه کنونی از نقشی حیاتی برخوردار است. دانش بیشتر، می‌تواند از راه تحقیق عملی، از نوآوری‌های اجتماعی کنونی پشتیبانی کرده [۳۱] و بر نوآوری‌های آینده تاثیر بگذارد. ارزیابی همچنین می‌تواند بر حمایت‌های مربوط به سیاست‌گذاری و تصمیم‌های سرمایه‌گذاری در این حوزه تاثیر گذاشته و موثرترین نتایج را تضمین کند [۳۳]. نقطه شروع در ارزیابی نوآوری‌های اجتماعی این است که مشخص شود نوآوری اجتماعی متشکل از چه چیزی است. یک نوآوری اجتماعی پیچیده با مولفه‌های بسیار زیاد که در طول زمان تغییر می‌کند ممکن است نیازمند طرح ارزیابی بسیار متفاوتی نسبت به نوآوری اجتماعی ساده‌ای باشد که در خلال زمان ثابت است [۳۵].

۳- پیشینه تحقیق

پروژه‌های تحقیقاتی در زمینه نوآوری در اروپا به طیف گسترده‌ای از مسائل مربوطه - مبانی نظری نوآوری‌های اجتماعی (پروژه‌های نمونه: ترانزیت، تپسی و افسیس^{۱۰})؛ حوزه‌های خاص سیاست مانند رفاه و فقر (پروژه‌های نمونه: ایمپرو، ویلکو و ریکاوو^{۱۱})؛ ادغام و انسجام اجتماعی (پروژه‌های نمونه: ایتسون و اینکلودد^{۱۲})، جوانان (پروژه‌های نمونه: سیتسپیس و سوسایتی^{۱۳}) و مبانی و پایه‌های اقتصادی (پروژه‌های نمونه: گوستو و سیمپکت^{۱۴}) پرداخته است. سایر حوزه‌های تمرکز شامل آینده‌ای پایدار، نقش نوآوری اجتماعی در اصلاحات بخش دولتی و فراموش نکردن تئوری توسعه اس. آی. درایو^{۱۵} و ترانزیت می‌گردد. تقریباً در همه پروژه‌ها یک رویکرد ترکیبی بکار می‌رود که ترکیبی از روش‌ها و ابزار کمی و کیفی است و بر طیف وسیعی از نظریه‌های مربوط به ایجاد و تجزیه و تحلیل چارچوب نوآوری‌های اجتماعی استوار است.

17 CRESSI

18 Simpact

19 Innovage

20 Healthy Life Years (HLY)

21 Gray literature

22 White papers

10 TRANSIT ،TEPSIE ،EFESEIIS

11 RECOOWE ،WILCO ،IMRPOVE

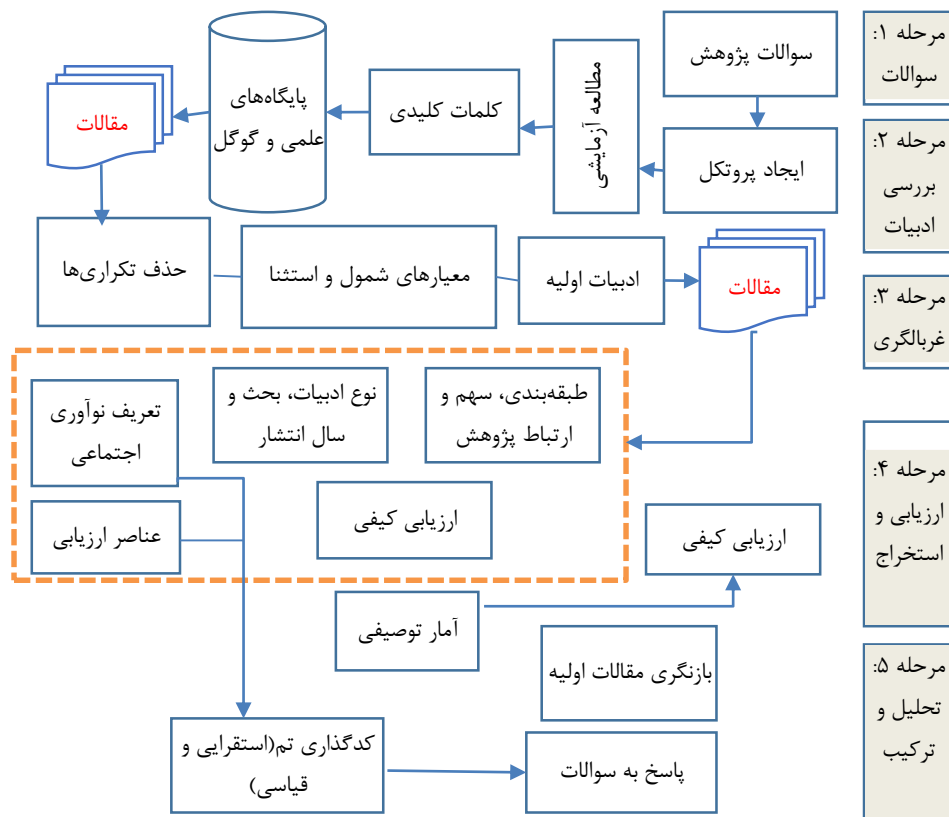
12 Included ،ITSSOIN

13 Society ,Citispyce

14 GUSTO ، SIMPACT

15 SI-DRIVE

16 Tepsie

شکل ۱: مروری بر روش تحقیق

۴-۴-۱- پاسخ به سوالات تحقیق ۱ و ۲

تعریف نوآوری اجتماعی (سوال اول پژوهش): اطلاعات در مورد تعریف نوآوری اجتماعی از مقالات اولیه استخراج می‌شود تا به اولین سوال پاسخ داده شود.

عناصر یک سیستم ارزیابی نوآوری اجتماعی (سوال دوم پژوهش): برای سوال دوم، از روش استقرایی استفاده شد که در آن کدها با استخراج داده‌ها از هر مقاله ایجاد شده بود و در ادامه برای مقایسه بیشتر به منظور شناسایی موضوعات، برچسب‌گذاری انجام می‌شود.

۴-۵- تجزیه و تحلیل و ترکیب داده‌ها (مرحله ۵)

اطلاعات گردآوری شده که شامل نوع مقاله، سال انتشار، طبقه‌بندی تحقیق و کنترل کیفی مقالات فنی و ادبیات خاکستری است، در یک صفحه گسترده اکسل ذخیره شده، از نظر فراوانی و آماری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. برای کدهای ۲ سوال، از راهبرد تجزیه و تحلیل موضوعی برای استخراج، تجزیه و تحلیل و تفسیر داده‌ها استفاده شد. در این حالت، کد با استخراج داده‌ها از هر مقاله و سپس برچسب‌گذاری آنها برای مقایسه بیشتر تشکیل شد. محققان با مقایسه دائم کدها و فرایند رفت و برگشتی باعث ظهور مضامین ۲۳ شدند. در ابتدا،

برای کنترل و تایید یافته‌ها، نتایج مرتبط با هر سوال پژوهش در اختیار خبرگان حوزه مطالعه قرار گرفته و اعتبارسنجی می‌گردد. خبرگان با استفاده از روش قضاوتی و هدفمند از میان اساتید هیئت علمی دانشگاه انتخاب گردید که دارای پژوهش در زمینه نوآوری اجتماعی بودند.

۴-۱- سوالات پژوهشی (مرحله ۱)

از طریق بررسی ادبیات به سوالات پژوهش پاسخ داده می‌شود.

۴-۲- راهبرد جستجوی ادبیات (مرحله ۲)

برای جستجوی مقالات مرتبط کلمات کلیدی به دو دسته، نوآوری اجتماعی و ارزیابی نوآوری اجتماعی تقسیم بندی شد. در دسته نوآوری اجتماعی از کلیدواژه‌هایی که می‌توانستند گروه تحقیق را به این مفهوم نزدیکتر کنند، مانند کارآفرینی اجتماعی استفاده شد. در دسته ارزیابی از واژه‌هایی مانند پایش، ارزیابی، ارزشیابی، اندازه‌گیری، سنجش، شاخص‌ها، معیارها و ... به‌علاوه کلیدواژه ارزیابی نوآوری اجتماعی بهره برده شد.

۴-۳- روش غربالگری ادبیات (مرحله ۳)

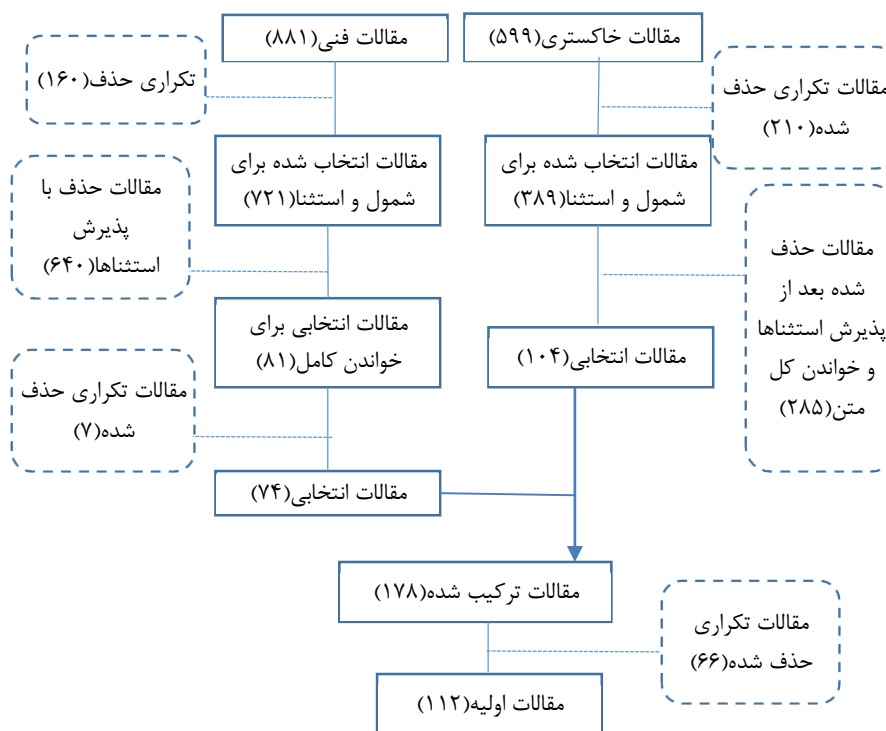
تجزیه و تحلیل مقالات و روند انتخاب آنها بر اساس شکل ۲ انجام شد.

۴-۴- یافته‌های پژوهش (مرحله ۴)

مشاهده کرد. در بعد "مالی"، مضمونی چون قانون وجود دارد، که در آن کدهای روند تطابق قانونی، مقررات جریمه، هزینه‌های مرتبط با قانون و اصلاحات قانونی به نفع نوآوری اجتماعی، چارچوب قانونی برای بنگاه‌های اجتماعی، حکم قانون وجود دارد که اشاره به اهمیت حمایت‌های قانونی در حوزه نوآوری اجتماعی دارد.

۱۳۵ برچسب^{۲۴} بدست آمد. پس از مقایسه آنها، ۷۳ کد^{۲۵} نهایی ثبت گردید. با مقایسه بیشتر کدها ۱۸ مضمون^{۲۶} شکل گرفت. مضامین در ۳ بعد اجتماعی، محیطی و مالی طبقه‌بندی شد و در نهایت ۸ مضمون و ۲۹ کد به بعد اجتماعی اختصاص یافت و بعد محیطی شامل ۵ مضمون و ۲۳ کد مجزا گردید و در نهایت، بعد مالی حاوی ۵ مضمون و ۲۱ کد شد.

نمونه‌ای از این طبقه‌بندی را می‌توان در جدول شماره ۴

شکل ۲: روش جستجو و انتخاب مقاله

۲۰۰۰ انجام شده است.

موسسات فعال در زمینه نوآوری اجتماعی: بیش از ۴۰ درصد پژوهش‌ها توسط موسسات معتبر جهانی در حوزه نوآوری اجتماعی مانند تپسی، سیمپکت، بنیاد جوان و ... انجام شده است.

۵-۲- تعریف نوآوری اجتماعی

با بررسی ادبیات موجود در حوزه تعریف نوآوری اجتماعی، پاسخ اولین سوال پژوهش نیز گردآوری شد. با بررسی مدارک دردسترس مشخص گردید که در ۲۴ پژوهش، نوآوری اجتماعی توصیف شده است.

۵- نتایج

۵-۱- مروری بر پژوهش‌های اولیه

نوع پژوهش: مطالعات اولیه شامل مقالات فنی، مقالات سفید، و مقالات اینترنتی منتشر شده از ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۹ است. از ۱۱۲ مقاله، ۲۱٪ مقالات فنی، ۷۲٪ آنها ادبیات خاکستری و مابقی ۷٪ کتب و پایان‌نامه‌های دانشگاهی بود. این بررسی نشان‌دهنده کم تعداد بودن مقالات فنی بوده و بیشتر دانش پیرامون موضوع از ادبیات خاکستری حاصل گردیده است.

سال انتشار: تجزیه و تحلیل فراوانی انتشار در سراسر دوره تحت مطالعه نشان می‌دهد که بیشتر پژوهش‌ها بعد از سال

جدول ۱: تعاریف منتخب از نوآوری اجتماعی

منبع	تعریف
[۳۹]	کاربرد عملی ایده‌ها برای توسعه محصولات، فرآیندها، متدها و یا خدمات جدید و بهبود یافته است که روش‌های جایگزین بهتری را نسبت به روش‌های فعلی ارائه می‌دهد که برای حل و برطرف کردن مشکلات اجتماعی ساختار یافته‌ای است که به شکل تقاضاهای برآورده نشده اجتماعی در زمینه‌های تحصیلات، سلامتی، اشتغال، فرهنگ، محیط زیست و یا خدمات اجتماعی می‌باشد.
[۱۴]	نوآوری اجتماعی عبارتست از ایده‌های جدیدی که نیازهای اجتماعی برآورده نشده را مرتفع می‌کند.
[۳۸]	نوآوری اجتماعی را می‌توان به‌عنوان توسعه و پیاده‌سازی ایده‌های جدیدی (محصولات، خدمات و مدل‌ها) تعریف کرد که نیازهای اجتماعی را برآورده می‌سازد و موجب شکل‌گیری روابط اجتماعی یا همکاری‌های جدید می‌شود.
[۲۲]	راهکارهای نوآوری اجتماعی به‌طور معمول با سرمایه‌هایی آغاز می‌شود که بر مبنای اهداف اقتصادی و تاثیر آنها بر کاهش هزینه‌ها و ایجاد سودآوری بیشتر نیست، بلکه بر مبنای مأموریت‌ها و اهداف اجتماعی است.
[۱۲]	نوآوری اجتماعی می‌تواند در فرایند مفهومی، تغییر فرآیند یا محصول، تغییر سازمانی و تغییر تامین مالی تاثیرگذار باشد و می‌تواند در زمینه روابط جدید با سهامداران و حوزه‌های جدید تعامل داشته باشد.

۵-۳- RQ2 عناصر یک سیستم ارزیابی نوآوری اجتماعی
 برای ایجاد یک دید کلی در مورد این موضوع، تمام مقالات اولیه با استفاده از یک روش استقرایی در مکس کیو دا^{۲۷} به یک عبارت جستجوی فراوانی کلمه و تحلیل موضوعی قرار داده شد تا در قالب کدها و تم‌ها قرار گیرد که در نهایت، سه بعد اجتماعی، اقتصادی و محیطی ابعاد اصلی ارزیابی را شامل شد.

به عقیده نویسندگان این پژوهش، نوآوری اجتماعی ایده‌های جدیدی هستند که به‌طور همزمان هم نیازهای اجتماعی را برآورده می‌کند و هم روابط اجتماعی جدیدی را خلق می‌کند که باعث ترویج پذیرش اجتماعی، تقویت جامعه مدنی، رفاه و توانمندسازی پایدار می‌گردد.

جدول ۲: چارچوب ارزیابی نوآوری اجتماعی

ابعاد	مضامین	شاخص‌ها	
اجتماعی	رفاه	رفاه عمومی کیفیت زندگی کاربران	
	برابری	فرصت‌های برابر/ نابرابری استخدام و تمرکز بر عدالت	
اجتماعی	مدیریت دانش	اکتساب، جذب، ارتقای دانش (ظرفیت‌های اکتشافی) پیاده‌سازی و انتشار دانش ترکیبی (سرمایه فکری) یادگیری متقابل و ظرفیت‌های یادگیری توانمندسازی در سطوح فردی و اجتماعی آموزش و ابتکارات آموزشی	
		شبکه	تعامل و روابط اجتماعی مشارکت و ظرفیت اتصال (شبکه‌سازی) توسعه خوشه‌ها

نرم‌افزار به‌عنوان یک برنامه جهانی جهت آنالیز انواع داده‌های ساختاریافته مانند مصاحبه‌ها، مقالات، رسانه‌ها، نظرسنجی، توییت‌ها و ... بکار می‌رود.

MAXQDA ۲۷ یک نرم‌افزار حرفه‌ای برای تجزیه و تحلیل داده‌های ترکیبی و کیفی است. این

کنترل اجتماعی			
اعتماد	سرمایه اجتماعی		
رضایت اجتماعی			
انسجام اجتماعی			
فرهنگ / ارزش ها / نگرش ها / هنجارها			
گنجایش اجتماعی			
فرهنگ اراده‌گرایی (کار داوطلبانه)			
تاثیر پروژه‌های نوآوری اجتماعی	تاثیر و پایداری		
درجه پایداری پروژه‌های اجتماعی			
هزینه‌های اجتماعی عمومی	هزینه اجتماعی		
هزینه‌های اجتماعی خصوصی			
روند تطابق قانونی	قانونی		
مقررات جریمه			
هزینه‌های مرتبط با قانون و اصلاحات قانونی			
چارچوب قانونی برای بنگاه‌های اجتماعی			
حکم قانون			
تسهیم قدرت	حکروایی		
سبک کردن بودجه عمومی			
پشتیبانی و محیط سیاسی برای نوآوری اجتماعی			
شفافیت			
انرژی و انرژی تجدیدپذیر	سرمایه طبیعی	محیطی	
حفاظت از منابع طبیعی			
اصلاح محیطی و بهبود رفاه زیست محیطی	زیست محیطی		
آسیب‌پذیری و خطرات زیست محیطی			
بازیافت و تولید زباله			
تغییرات آب و هوایی و اثرات اکولوژیکی			
پایداری محیطی و انتشار آلاینده‌ها			
گواهینامه و اختراعات مرتبط با محیط زیست			
مراقبت و سلامت	سلامت و بهداشت		
رضایت و دسترسی به سیستم بهداشتی			
گواهینامه و اختراعات مرتبط با بهداشت			
ظرفیت بالقوه برای نوآوری و برنامه نوآوری	نوآوری و کارآفرینی		
تعداد اقدامات نوآورانه			
ذهنیت خطرپذیری و تمایل نسبت به کارآفرینی	راه اندازی و توسعه	مالی و اقتصادی	
ظرفیت‌های توسعه و توسعه‌داری‌ها			
فعالیت‌های سرمایه‌گذاری			
درجه تنوع شرکای تعاونی (نزدیکی سازمانی)			
تنوع در منابع سرمایه‌دهی (سرمایه‌های مالی، سرمایه‌های عمومی و خصوصی)			
نرخ اشتغال و تعداد مشاغل ایجاد شده یا حفظ شده			
مقیاس‌پذیری، انتقال و / یا انتشار نوآوری	درآمد زایی		
سود و زیان و تخمین ارزش پولی نتایج			
جریان‌های درآمد			
حاشیه سود	تامین منابع		
دسترسی به دانش و اطلاعات مالی			

فناوری اطلاعات و ارتباطات	اقتصاد کلان	برخی منابع
منابع مالی		
زیرساخت عمومی		
حمایت و تامین مالی		
هزینه تحقیقات مربوط به نوآوری اجتماعی		
رشد اقتصادی		
متغیرهای پولی اقتصاد اجتماعی		
[۷، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۵، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۳، ۳۴، ۳۵ و ۴۰]		

است نیاز به ترکیب شیوه‌هایی از علوم طبیعی و اجتماعی برای ارزیابی تاثیرات مشترک بر محیط زیست و جامعه وجود داشته باشد. تاثیرات بر تنوع زیستی، کیفیت آب و هوا و تغییرات آب و هوایی، باید در کنار تاثیرات بر سلامت، کیفیت زندگی و انسجام اجتماعات، اندازه‌گیری شود [۳۳].

نقش سیاست در حمایت از نوآوری اجتماعی به شکلی روزافزون مورد تصدیق قرار می‌گیرد. با آنکه تعداد و ارزش نوآوری‌های اجتماعی در حال رشد است، این مفهوم هنوز در دوران کودکی خود به سر می‌برد و باید با ابتکارات بیشتر، تاثیر آن را گسترش داد [۳۰]. به دلیل ماهیت نامطمئن و ریسک موجود در نوآوری اجتماعی، اغلب سرمایه‌گذاری کافی به خودی خود، اتفاق نمی‌افتد. سیاست‌گذاران می‌توانند از راه چارچوب‌های حقوقی و قانون‌گذاری، کمک مالی، بودجه‌دهی به تحقیقات و تحریک بازار، به ایجاد شرایط لازم برای رشد نوآوری اجتماعی کمک کنند. به شکل مشخص‌تر، این امر می‌تواند شامل آموزش کارفرمایان، امکان تامین مالی در تمام مراحل فرآیند نوآوری و نمایش نوآوری اجتماعی از راه اختصاص دادن جایزه باشد [۱۳].

۵-۳-۳- بعد مالی

یک تکنیک صحیح برای اندازه‌گیری نوآوری‌های اجتماعی، پیش شرط لازم برای سرمایه‌گذاری/ تامین مالی نوآوری اجتماعی است. ترویج مکانیسم‌های سرمایه‌گذاری/ تامین مالی منجر به ضرورت توسعه روش‌های اندازه‌گیری مزایای اجتماعی و اقتصادی شده است [۱۲]. توجه به دیدگاه تحقیق، تعداد قابل توجهی از روش‌ها ویژگی‌های ساختاری را اندازه‌گیری می‌کند (به‌طور مثال، ارقام مالی یا تعداد کارکنان)، تعدادی نیز تمرکز بر ویژگی‌های سازمانی دارد (مثلاً؛ قوانین یا کدهای رفتاری)، درحالی‌که تعداد کمی از متدلوژی‌ها یک جهت‌گیری هنجاری را نشان می‌دهد. با این حال جنبه‌های هنجاری در زمینه اندازه‌گیری اجتماعی مهم است، اینکه نیازهای اجتماعی

برای روایی پژوهش، یافته‌های هر سوال پژوهش از طریق روایی محتوا تایید گردید؛ درواقع، تمام مولفه‌های بکار رفته در یافته‌ها براساس ادبیات و پژوهش‌های معتبر پیشین بوده و همچنین با تشکیل گروه کانونی شامل ۵ نفر از اساتید هیئت علمی صاحب پژوهش در این حوزه و تایید یافته‌ها توسط خبرگان گروه کانونی، روایی یافته‌ها تایید گردید.

در این مقاله، محققان برای کنترل مضامین استخراجی خود و تایید پایایی، از مقایسه نظرات خود با یک خبره دیگر نیز استفاده نموده‌اند. برای حصول این منظور تعدادی از متن‌های انتخابی در اختیار یکی از خبرگان قرار گرفت و نتایج حاصله از طریق شاخص کاپا^{۲۸} ارزیابی شد که $k = 0.721$ و با توجه به عدد معنی‌داری 0.001 این شاخص مورد پذیرش واقع شد. شاخص کاپا بین صفر تا یک نوسان دارد و هرچه مقدار سنج به عدد یک نزدیکتر باشد، نشان می‌دهد توافق بین رتبه‌دهندگان وجود دارد [۲۲].

۵-۳-۱- بعد اجتماعی

شاخص‌های پیشنهادشده ممکن است با تقویت انسجام اجتماعی یا رفاه و یا چگونگی ارتباط آن با پیامدهای خاص محیطی مانند موفقیت تحصیلی یا تحمل نسبت به گروه‌های اقلیت نشان دهند که چگونه نوآوری اجتماعی بر جامعه تاثیر می‌گذارد [۱۲]. برخی از مضامین پیشنهادی برای شاخص‌ها ممکن است برای ارزیابی تمام نوآوری‌ها مناسب نبوده و برخی شاخص‌ها ممکن است با جمع‌آوری داده هم‌پوشانی داشته باشد یا آن را تکرار کند. برای مثال، سنجش "سرمایه اجتماعی و شبکه‌ها" ممکن است بسیار مشابه به سنجش "همکاری و شبکه‌ها" باشد. با توجه به این امر، چارچوب باید با نوع نوآوری اجتماعی و هدف ارزیابی متناسب گردد [۳۳].

۵-۳-۲- بعد محیطی

در مورد نوآوری‌های اجتماعی در حوزه محیط زیست، ممکن

خاص وجود دارد یا خیر، معمولاً وابسته به ادراک هنجاری از نیازهای اجتماعی است [۱۰].

۶- بحث و نتیجه گیری

پژوهش‌ها در مورد اندازه‌گیری و ارزیابی نوآوری اجتماعی هنوز در مراحل اولیه است. در این پژوهش سعی شده است تا بر اهمیت چنین اندازه‌گیری‌هایی به‌عنوان یک خط تجربی‌تر در تحقیقات نوآوری اجتماعی تاکید گردد. از دیدگاه این مقاله، این امر کمکی می‌کند تا مفهوم نوآوری اجتماعی را برای بحث‌های عمومی و علمی ملموس‌تر گردد. علاوه بر این، سعی شد تا با یکپارچه‌سازی تحقیقات گذشته، عناصر و معیارهای ارزیابی نوآوری اجتماعی بدست آید و چارچوب شکل گرفته تنها متمرکز بر معیارهای فناوری-اقتصادی نباشد.

روش تحقیق مورد استفاده بررسی نظام‌مند تحقیقات گذشته و جمع‌آوری شواهد لازم بر اساس الگوی مارکهام، در راستای تعریف نوآوری اجتماعی و ایجاد چارچوب اندازه‌گیری نوآوری اجتماعی بوده است که به‌نظر می‌رسد اولین پژوهش در حوزه نوآوری اجتماعی با استفاده از این الگو بوده باشد. در دو دهه گذشته، بررسی‌های متعددی از مفهوم نوآوری اجتماعی به‌عمل آمده است. تلاش‌های متعددی در خصوص تعریف نوآوری اجتماعی صورت گرفته است ولی هیچ توافقی در مورد این تعریف انجام نشده است. آنچه نوآوری‌های اجتماعی را از لحاظ سازگاری، خلاقیت و جلب مشارکت ارزشمند می‌سازد، در عین حال ارزیابی آنها را با چالش مواجه می‌کند. تعریف این که چه چیزی نوآوری اجتماعی را تشکیل می‌دهد و نیز سنجش این که آیا نوآوری اجتماعی، با توجه به گستردگی و تغییرپذیری آن، به اهداف خود دست یافته است یا خیر، می‌تواند دشوار باشد. براساس تجمیع تمامی تعاریف موجود از نوآوری اجتماعی و مفاهیم مرتبط با آن، تعریف واحد و هم‌تایی از این مفهوم در مقاله حاضر ارائه گردید. در تعریف ارائه شده بر تمام عناصر نوآوری اجتماعی اعم از تازگی و پایداری تا نیازها و روابط اجتماعی تاکید شده است تا تعریف فوق فراگیر و جامع باشد.

نوآوری‌های اجتماعی محدوده وسیعی از مشتری‌ها را هدف قرار می‌دهد که شامل بهره‌برداران، مشتری‌ها و پشتیبان‌های مالی می‌شود. برخلاف مدل‌های کسب‌وکار سنتی، در نوآوری‌های اجتماعی، کسانی که خرج این نوآوری‌ها را می‌دهند ممکن است از آن استفاده نکرده و از آن سودی نبرند (یا حداقل به‌طور

مستقیم از آن سودی نبرند). بنابراین، ارزش‌های پیشنهادی در نوآوری‌های اجتماعی به‌گونه‌ای شکل می‌گیرد که هر یک از این موارد را در امتداد تولید و کسب ارزش‌های اجتماعی و/یا اقتصادی هدف قرار دهد، در نتیجه برای ارزیابی موفقیت یک نوآوری اجتماعی نیازمند سنجش تاثیر در همه حوزه‌های اجتماعی، محیطی و اقتصادی خواهیم بود. بر همین اساس، چارچوب ارائه شده اولین پژوهش ارزیابی نوآوری اجتماعی براساس الگوی مارکهام است که قادر به ارزیابی نوآوری اجتماعی بر اساس ۳ سطح اصلی اجتماعی، اقتصادی و محیطی و با کمک مضامین و شاخص‌های کمی و کیفی گردآوری شده است. نظر به اینکه ماهیت نوآوری اجتماعی از جنس نرم، وابسته به محیط و متاثر از ارزش‌ها و هنجارهای جامعه هدف است؛ بنابراین، تجویز و استفاده از الگوها و مدل‌های کشورهای دیگر روش درستی نیست [۱۱]. روایی و پایایی یافته‌های هر دو سوال پژوهش با استفاده از تایید خبرگان داخلی اعتبار اثبات گردید.

پیچیده بودن نوآوری اجتماعی، وجود یک رویکرد چندبعدی ارزیابی را به دنبال دارد. عناصر ارزیابی نوآوری اجتماعی در این مقاله از یک مطالعه نظام‌مند با غربالگری شاخص‌های پرتکرار بدست آمد. برخی از مقوله‌های پیشنهادی برای شاخص‌ها ممکن است برای ارزیابی تمام نوآوری‌ها مناسب نبوده و برخی شاخص‌ها ممکن است با جمع‌آوری داده هم‌پوشانی داشته باشد یا آن را تکرار کند. طرح شاخص‌های ارزیابی نوآوری اجتماعی در ایجاد پایگاه دانش، هدایت تصمیمات سرمایه‌گذاری و شکل دادن به سیاست عمومی موثر است. طرح شاخص‌های ارائه شده برای نوآوری اجتماعی در توسعه این حوزه مفید خواهد بود و به محققان این عرصه توصیه می‌گردد با اجرا و به‌کارگیری طرح فوق در عمل و ارائه بازخورد عملیاتی، نسبت به صحت‌گذاری آن اقدام نماید.

۷- پیشنهادها:

این مطالعه نشان می‌دهد که نوآوری اجتماعی وابسته به زمینه است؛ بنابراین، برای کشف و توصیف عناصر مختلف ارزیابی چارچوب یک نوآوری اجتماعی باید تحقیقات زمینه‌ای در آن ارتباط انجام شود. توانایی سنجش ارزش نوآوری اجتماعی نتایج موثری بر موضوعات اجتماعی اقتصادی خواهد داشت. تایید این چارچوب در عمل یا ارزیابی با استفاده از دانش تخصصی، گام بعدی تحقیق است.

فهرست منابع

- [۱] کشتکار، مهرا؛ "طراحی الگوی راهبردی نوآوری اجتماعی در جمهوری اسلامی ایران با رویکرد مدل‌سازی معادلات ساختاری"، فصلنامه علمی پژوهشی توسعه کارآفرینی، دوره ۹، شماره ۴، صص ۶۹۰-۶۷۱، ۲۰۱۷. doi:10.22059/jed.2017.61550
- [۲] کشتکار، مهرا؛ "شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های نوآوری اجتماعی در ایران"، مدیریت نوآوری در سازمان های دفاعی، دوره ۱، شماره ۱، صص ۲۴-۱، ۲۰۱۸.
- [۳] کشتکار هرانکی، مهرا؛ دهقان، سعید؛ "الگوی مفهومی نوآوری اجتماعی برای تحقق استحکام ساخت درونی قدرت"، مجلس و راهبرد، دوره ۲۵، شماره ۹۴، صص ۶۸-۳۹، ۲۰۱۸.
- [۴] مبینی دهکردی، علی؛ کشتکار هرانکی، مهرا؛ "نوآوری اجتماعی: کنکاشی بر مفهوم سازی مبتنی بر تحلیل محتوای تعاریف"، مدیریت نوآوری، دوره ۴، شماره ۲، صص ۱۱۵-۱۳۴، ۲۰۱۵.
- [۵] کشتکار هرانکی، مهرا؛ مبینی دهکردی، علی؛ "فرا ترکیب مدل‌های نوآوری اجتماعی برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی"، دوره ۷، شماره ۲۶، صص ۱۳۸-۱۰۱، ۲۰۱۶. doi:10.22054/qjsd.2016.4888
- [6] Ruijsink askia , O. V.; Taanman, Mattijs; Cozan, Stefana; Weaver, Paul; Kemp, René; Wittmayer, Julia; "Social Innovation Evaluation tool: Critical Turning Points and Narratives of Change", Retrieved from, 2017.
- [7] Antadze, N.; Westley, F. R.; "Impact metrics for social innovation: barriers or bridges to radical change?", Journal of Social Entrepreneurship, Vol. 3, Issue 2, pp. 133-150, 2012.
- [8] Bund, E.; *Blueprint of social innovation metrics: contributions to an understanding of opportunities and challenges of social innovation measurement*, 2013.
- [9] Bund, Eva; Hubrich, David-Karl; Schmitz, Björn; Mildenerger, G. K. G.; *Blueprint of Social Innovation Metrics Tepsie*, 2013.
- [10] Dainienė, R.; Dagilienė, L.; "A TBL approach based theoretical framework for measuring social innovations. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*", 20th International Scientific Conference Economics and Management, 213, pp. 275-280, 2015.
- [11] Dainienė Rasa; D. L.; "Measurement of Social Innovation at Organisation's Level: Theoretical Issues", Economics and Business, pp. 96-103, 2016.
- [12] Danijel, B.; Gojko, B.; "(Social) Innovation Impact - Review of Research", Simpect, 2015.
- [13] Di Iacovo, F.; Moruzzo, R.; Rossignoli, C.; "Social farming and policies in Tuscany, between social innovation and path dependency", Italian Review of Agricultural Economics, Vol. 73, Issue 3, pp. 107-131, 2018.
- [14] DORA, S.; "Measuring the social innovation potential", RSA Central and Eastern Europe Conference, 2017.
- [15] Ecker, B.; *I3U Project Meeting & Technical Workshop*, Retrieved from, 2015.
- [16] Economist; "Old problems, new solutions: Measuring the capacity for social innovation across the world", In: London: Economist Intelligence Unit, 2013.
- [17] Florman, M.; Klingler-Vidra, R.; Facada, M. J.; "A critical evaluation of social impact assessment methodologies and a call to measure economic and social impact holistically through the External Rate of Return platform", LSE Enterprise, 2016.
- [18] Golden, K.; Hewitt, A.; McBane, M.; "Social entrepreneurship: Social impact metrics", MaRS White Paper Series, 2010.
- [19] Grzeszczyk, T. A.; Klimek, D.; "The Model of Social Innovation Project Evaluation", Paper presented at the Asia-Pacific Social Science and Modern Education Conference(SSME), 2018.
- [20] Hubert, A.; "Empowering people, driving change: Social innovation in the European Union", Bureau of European Policy Advisors(BEPA), 2010. Available online: http://ec.europa.eu/bepa/pdf/publications_pdf/social_innovation.pdf .
- [21] Jensen, L. A.; Allen, M. N.; "Meta-synthesis of qualitative findings", Qualitative health research, Vol. 6, Issue 4, pp. 553-560, 1996.
- [22] komatsu Tamami, D. A.; Rizzo, Francesca; *social innovation business toolbox*, Simpect, 2016.
- [23] Majumdar, S.; Guha, Samapti; Marakkath, Nadiya; *Technology and Innovation for Social Change*, 2015.
- [24] Martinez-Conesa, I. S.-A.; Pedro.Palacios-Manzano, Mercedes.; "Corporate social responsibility and its effect on innovation and firm performance: An empirical research in SMEs", Journal of cleaner production, Vol. 142, pp. 2374-2383, 2017.
- [24] Michel, S.; *Performance Monitoring Report of the European Union Programme on Employment and Social Innovation (EaSI)*, Retrieved from, 2015.

- [25] Milley, P. S.; Svensson, B.; K.Cousins, J. B.; “*The evaluation of social innovation: A review and integration of the current empirical knowledge base*”, Evaluation, Vol. 24, Issue 2, pp. 237-258, 2018.
doi:10.1177/1356389018763242
- [26] Mirvis, P.; Herrera, M. E. B.; Googins, B.; Albareda, L.; “*Corporate social innovation: How firms learn to innovate for the greater good*”, Journal of Business Research, Vol. 69, Issue 11, pp. 5014-5021, 2016.
- [27] Mulgan, G.; “*Measuring social value*”, Stanford Soc. Innov. Rev., Vol. 8, Issue 3, pp. 38-43, 2010.
- [28] Osburg, T; Schmidpeter, R.; *Social innovation. Solutions for a sustainable future*, Springer, 2013.
- [29] Pulford, L.; *This is European social innovation*, European Commission, 2010.
- [30] Reeves, A.; Lemon, M.; Cook, D., “*Jump-starting transition? Catalysing grassroots action on climate change*”, Energy Efficiency, Vol. 7, Issue 1, pp. 115-132, 2014.
- [31] Schmitz, B.; Research, T. E. S. I.; Krlev, G.; Mildenerger, G.; Bund, E.; Hubrich, D.; *Paving the Way to Measurement: “A Blueprint for Social Innovation Metrics; a Short Guide to the Research for Policy Makers”*, TEPSIE, 2013.
- [32] Science Communication Unit; U. o. t. W. o. E. B.; *Science for Environment Policy In-depth Report: Social Innovation and the Environment*, University of the West of England Bristol, 2014.
- [33] Spila Javier Castro, C. P.; Dhondt, Steven; Kaderabkova, Anna; luna, Alvaro; Moghadam, Saman Saeed; *social innovation evaluation toolbox*, Simpact, 2016.
- [34] Sridharan, S.; Mayne, J.; “*Evaluating social innovations*”, Horizons(February), pp. 1-10, 2011.
- [35] Tripathi, N.; “*Insights into startup ecosystems through exploration of multi-vocal literature*”, Information and Software Technology, Vol. 105, pp. 56-77, 2019.
- [36] Tripathi, N.; Annanperä, E.; Oivo, M.; Liukkunen, K.; “*Exploring processes in small software companies: a systematic review*”, Paper presented at the International Conference on Software Process Improvement and Capability Determination, 2016.
- [37] Vasin, S. M.; Gamidullaeva, L. A.; Rostovskaya, T. K.; “*The challenge of social innovation: Approaches and key mechanisms of development*”, European Research Studies, Vol. 20, Issue 2, p. 25, 2017.
- [38] Villate Txema , U. A.; *A regional index to measure social innovation*, Retrieved from, 2013.